

YOSHLAR ORASIDA INTELLEKTUAL MIGRATSIYA KO‘LAMINI QISQARTIRISH VA TARTIBLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Davlatova Hulkaroy Uktamovna,

Andijon davlat chet tillari instituti

“Ingliz tili nazariy aspektlari” kafedراسi dotsenti

Annotatsiya. Mazkur maqolada yoshlar orasida intellektual migratsiya ko‘lamini qisqartirish va tartiblash mexanizmlarini takomillashtirish borasida fikr yuritilgan. Shu bilan birga, O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining xorijda ishlash, muayyan kasb va ixtisoslik bo‘yicha chet el tajribalarini o‘rganish huquqi kafolatlangani, biroq mo‘may maosh olish ilinjida o‘zga yurtlarga noqonuniy yo‘l bilan ketgan hamda odam savdosi qurboniga aylanayotganlar ham uchrayotgani kabi og‘riqli muammolarimiz haqida ham mulohazalar keltirilgan.

Tayanch so‘zlar: yoshlar, migratsiya, ish, horij, daromad, oila, ota-ona, farzandlar, qonunchilik, kasb-kor.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы сокращения масштабов интеллектуальной миграции среди молодежи и совершенствования механизмов регулирования. При этом констатируется, несмотря на то, что права граждан Республики Узбекистан на работу за рубежом, изучение зарубежного опыта по отдельным профессиям и специальностям гарантированы законодательством страны, встречаются и те, кто выезжает в другие страны нелегально и становится жертвой торговли людьми.

Ключевые слова: молодежь, миграция, работа, за рубежом, доходы, семья, родители, дети, законодательство, профессия.

Annotation. This article examines the issues of reducing the scale of intellectual migration among young people and improving regulatory mechanisms. At the same time, it is stated that despite the fact that the rights of citizens of the Republic of Uzbekistan to work abroad and study foreign experience in certain professions and specialties are guaranteed by the legislation of the country, there are also those who travel to other countries illegally and become victims of human trafficking.

Keywords: youth, migration, work, abroad, income, family, parents, children, legislation, profession.

Kirish. Iqtisodiy globallashuv kuchayib borayotgan bugungi kunda inson resurslari harakatining shakl va yoʻnalishlari, boshqacha aytganda, migratsiya oqimi tobora jadal tus olmoqda. Albatta, kimdir zamonaviy bilim egallash yoki davolanish uchun xorijga yoʻl oladi, boshqa birov esa turmush sharoitini yaxshilash maqsadida musofirchilikda yurib boʻlsa-da, serdaromad ishning boshini tutishga harakat qiladi. 2020-yilning birgina oktabr oyida pul oʻtkazmalari oladigan uy xoʻjaliklarining ulushi oʻtgan oyga nisbatan deyarli oʻzgarmadi, ammo 2019-yil koʻrsatkichidan past boʻlib qolmoqda. Aprel oyida har qanday pul oʻtkazmalarini olgan oilalar ulushi oʻtgan yilning shu davriga nisbatan ikki baravar kamayib, may va avgust oylarida biroz tiklandi. Pul oʻtkazmalari olganlar orasida aprel oyida 2019-yilning shu davriga nisbatan jami pul oʻtkazmalari qiymati 67 foizga pasaygan. Ushbu koʻrsatkichning pasayishi oʻtgan yilning joriy davriga nisbatan 16 foizni tashkil etdi. Shu bilan birga, Oʻzbekiston Markaziy banki maʼlumotlariga koʻra, karantin cheklolari tufayli aviaparvozlarining qisqarishi natijasida rasmiy pul oʻtkazmalari oʻzgarishi bilan bogʻliq pul oʻtkazmalari hajmi 3 foizga pasayganini koʻrsatdi. Xususan, xorijda ishlovchi oila aʼzolari bor uy xoʻjaliklari soni kamaydi. Aprel va oktabr oylarida chet elda istiqomat qiluvchi oilalarning ulushi 2019-yilning shu davrlariga nisbatan 3 foiz darajaga past boʻldi. Joriy yilning oktabr oyida hali ham chet elda boʻlganlar orasida faol bandlik 90 foizdan 85

foizgacha kamaydi. Apreldan oktabrgacha chet elga ko‘chib o‘tishni rejalashtirgan oilalarning ulushi deyarli nolga tushdi.

Maqsad va uni asoslash. O‘zbekiston xalqaro mehnat bozorining to‘laqonli a‘zosi sifatida migratsiya jarayonidan chetda qolgani yo‘q. Fuqarolarimizning xorijda ishlash, muayyan kasb va ixtisoslik bo‘yicha chet el tajribalarini o‘rganish huquqi kafolatlangan. Biroq mo‘may maosh ilinjida o‘zga yurtlarga noqonuniy yo‘l bilan ketib, odam savdosi qurboniga aylanayotganlar ham uchrayotgani og‘riqli muammolarimizdan biridir. O‘zbekistondagi migratsiya jarayonlarining o‘ziga xos jihatlari va sabablarini aniqlash, fuqarolarning migratsiyaga oid, jumladan, mehnat va ta‘lim migratsiyasi bilan bog‘liq kayfiyatini o‘rganish, mehnat migrantlarining ijtimoiy va huquqiy himoyasizlik darajasini aniqlash kabi jihatlar “Ijtimoiy fikr” Respublika jamoatchilik fikrini o‘rganish markazi mutaxassislari tomonidan o‘tkazilgan ijtimoiy so‘rovning e‘tibor markazida bo‘ldi.

“Ijtimoiy fikr” jamoatchilik fikrini o‘rganish markazi tomonidan o‘tkazilgan navbatdagi so‘rov shu nuqtayi nazardan o‘ta dolzarb ahamiyatga ega. “Migratsiya jarayonlari – jamoatchilik fikri ko‘zgusida” mavzuida fuqarolarimizning kayfiyatini, mehnat migratsiyasiga munosabatini o‘rganish, ijtimoiy holati va huquqiy savodxonlik darajasini aniqlash maqsadlari ko‘zda tutilgan so‘rovda yurtimizning barcha hududidan turli millatga mansub 1 ming 100 nafar kishi ishtirok etdi. Aytish kerakki, respondentlar orasida davlat korxonasi va muassasalarida ishlayotganlar ham, fermer va tadbirkorlar ham, talabalar, o‘quvchilar, pensioner va ishsizlar ham bor. “Sizda O‘zbekiston Respublikasini tark etib, doimiy yashash uchun boshqa mamlakatga ketish istagi bormi?”. Ushbu savol bilan boshlangan so‘rovda respondentlarning mutlaq katta qismi 97,1 foizi O‘zbekistonni tark etishni aslo istamasligini, o‘z kelajagini shu yurt bilan bog‘liq holda ko‘rishini bildirgan. Faqat 1,5 foiz ishtirokchi boshqa mamlakatga ketish niyatida ekanini ma‘lum qilgan. Yosh kesimida esa 18–19 yoshlilar va 20–29 yoshlilar guruhidagi respondentlar migratsion kayfiyatga ko‘proq moyil.

Tadqiqotga ko‘ra, 62,5 foiz ehtimoliy migrantlarning mamlakatdan ketish haqidagi qarori uzil-kesil emas. Ular agar doimiy va daromadli ish topishsa, o‘z kasbiy va intellektual salohiyatini amalga oshirish imkoniyatiga ega bo‘lishsa, chet elga jo‘nash fikridan voz kechishga tayyorlar.

So‘rov natijalari ehtimoliy migrantlar uchun qaysi mamlakatlar eng jozibador ekanini aniqlash imkonini berdi. Avvalgi yillarda bo‘lgani kabi hozir ham o‘zbekistonliklar uchun Rossiya Federatsiyasi eng maqbul mamlakat bo‘lib qolmoqda. Bu til bilishda muammoning yo‘qligi, oilaviy va madaniy aloqalar, ta‘lim tizimlarining o‘xshashligi, vizasiz borib-kelish tartibi mavjudligi kabi omillar bilan izohlanadi. Shuningdek, 2017-yilda AQShga ko‘chib borish istagidagilar soni ortdi. Bu yo‘nalish, asosan, Andijon, Samarqand, Toshkent viloyatlari va Toshkent shahri aholisi o‘rtasida ommalashgani qayd qilindi. Ayni damda G‘arbiy Yevropaga intilayotgan respondentlar soni qisqardi va hech bir respondent Yaqin Sharqdagi biron-bir mamlakatga borib yashash niyatini bildirmadi.

O‘zbekiston fuqarolarining xorijga yo‘l olishiga asosiy sabablardan biri – ta‘lim olish bilan bog‘liq. Masalaning ushbu jihati alohida e‘tiborga olingan tadqiqotda “Keyingi besh yilda sizning oilangizdan kimdir ta‘lim olish yoki ta‘lim darajasini oshirish maqsadida chet elga borganmi?” savoliga ishtirokchilarning salkam ikki foizi “ha” deb javob berdi. Oila a‘zolari chet elda ta‘lim olgan yoki hozirgi vaqtda ta‘lim olayotgan respondentlarning ko‘pchiligi poytaxt aholisi hissasiga to‘g‘ri keladi. Bundan ayon bo‘ladiki, Rossiya Federatsiyasi, AQSh, Janubiy Koreya, Yevropa mamlakatlari va Xitoy eng ommabop yo‘nalishlardan biridir.

Farzandlari chet davlatda tahsil olgan 42,1 foiz respondentning bildirishicha, ularning oila a‘zosi o‘qishdan so‘ng, o‘z yurtiga qaytgan. 9,5 foiz ishtirokchining javobiga ko‘ra, ularning yaqin kishisi o‘qishni tamomlagan, biroq uyga qaytib kelmagan. Xorijda qolgan bu yosh mutaxassislarning ayrimlari o‘sha joyda oila qurishi ham ularning O‘zbekistonga qaytmasligiga sabab bo‘lmoqda. So‘rov natijalari xorijda ilm olgan yoshlarning Vatanga qaytishi uchun ishga joylashish va kasbiy moslashuvning qulay sharoitlarini yaratishning yangi mexanizmlarini ishlab chiqish, biznes-inkubatorlar va texnoparklar barpo etishni kengaytirish zarurligini ko‘rsatdi. Zero, bilimli, salohiyatli yoshlar o‘zimizga ham kerak!

So‘rovlar natijalariga ko‘ra, mehnat migratsiyasiga ketish istagini bildirganlarning katta qismini erkaklar tashkil qiladi. Pul topish uchun fuqarolar boshqa mamlakatga ko‘pincha bir yil muddatga (26,7 foizi), kamroq holatda ikki yil muddatga borishni afzal ko‘rishadi (15,8 foizi). Ishlash uchun uzoq muddatga ketmoqchi bo‘lganlar foizi u qadar yuqori emas. Qizig‘i shuki, boshqa mamlakatga ishlash uchun ketish istagidagi

respondentlar ulushi shaharda ham, qishloq joylarda ham bir xil. Xorijda ishlash uchun sabablar turlicha. So‘rov fuqarolarning qaysi maqsadda mehnat migratsiyasiga intilishlarini aniqlashga imkon berdi. So‘ralgan har ikkinchi fuqaro ishlab topgan puliga uy-joy, yer uchastkasi yoki avtomobil sotib olish niyatida ekanini bildirgan. Har to‘rtinchi respondent to‘y marosimlarini o‘tkazish, bolalarining o‘qishi uchun to‘lovni amalga oshirish va boshqa o‘tkir ijtimoiy-maishiy muammolarini hal qilish maqsadida mehnat migratsiyasiga qo‘shiladi. Har o‘ninchi respondent o‘z biznesini ochish uchun boshlang‘ich kapitalga muhtoj. So‘ralganlarning sakkiz foizi o‘z ijtimoiy maqomini oshirishga umid qiladi.

Yana bir muhim jihat – Rossiya Federatsiyasi O‘zbekiston fuqarolari uchun mehnat migratsiyasining asosiy yo‘nalishligicha qolmoqda. Respondentlar (18 foizi) ishlash uchun ma‘qul sanagan navbatdagi davlat Janubiy Koreyadir. Binobarin, Janubiy Koreya mehnat migratsiyasi bo‘yicha O‘zbekistonning yaqin sheriklaridan biri hisoblanadi. Ushbu uchlik so‘ngida esa AQSh turibdi. Tadqiqotda mehnat migratsiyasi mamlakatini tanlashda yuqori ish haqi omilini shaharliklar qishloq aholisiga nisbatan, ayollar esa erkaklarga nisbatan ko‘proq e‘tirof etdilar. Ularning aksariyati tez va salmoqli daromad keltiradigan, qo‘shimcha tahsilni talab qilmaydigan sohalarga ishga joylashishni xohlashadi. Shu ma‘noda, qurilish sohasida ishlash mehnat migrantlari uchun ayni muddaodir. Qolaversa, bu yil savdo sohasida ishlashni istaydiganlar soni kamaydi, xizmat ko‘rsatish va transport sohaslarida ishlashni mo‘ljallayotgan respondentlar soni ortdi.

So‘rovda erkaklarning har ikkinchisi ishlash uchun qurilish, 15,4 foizi yo‘lovchi va yuk tashish, 10,8 foizi xizmat ko‘rsatish sohaslarini tanlagan. Ayollar esa bolalarni, keksa yoki bemor kishilarni parvarishlash (40,6 foiz), savdo (12,5 foiz), xizmat ko‘rsatish tarmoqlarida ishga joylashishni istaydilar. Darvoqe, mehnat bozorida shaharliklarning o‘ziga ishonchi qishloq aholisiga nisbatan kuchliroq ekan. Tahlillardan ko‘rinadiki, chet davlatda muayyan muddat ishlab, keyin ona-yurtga qaytish istagidagi respondentlar soni o‘tgan yillar natijalari bilan qiyoslaganda, biroz kamaydi va so‘rov o‘tkazish paytida 9,2 foizni tashkil qildi. Hududlar kesimida ko‘rganda esa ko‘proq Samarqand, Jizzax, Surxondaryo va Farg‘ona viloyatlari aholisi chetga ketish istagida bo‘lib, Navoiy, Buxoro va Sirdaryo viloyatlarida pul topish uchun mamlakatni tark etishga intiluvchi fuqarolar soni kamaygan. So‘rov natijalariga asoslanib, mehnat migrantining ijtimoiy qiyofasini shunday

ta'riflash mumkin: u 20–49 yoshlar o'rtasida, o'rta maxsus yoki o'rta texnik ma'lumotga ega, moddiy jihatdan o'zini ijtimoiy quyi sinfga mansub, deb hisoblaydi va qisqa fursatda boyib ketishni istaydi.

Mazkur maqola yana bir diqqatga molik ma'lumotni taqdim etdi. Tashqi mehnat migratsiyasi masalalari agentligi yordamida boshqa mamlakatga ketish istagidagi fuqarolar soni o'tgan yildagiga nisbatan o'sdi. Xorijda ishga joylashtirishni va'da qilgan shaxslar orqali mehnat migratsiyasiga ketish niyatidagi fuqarolar soni pasayish tendensiyasiga egadir. Bu shundan dalolat beradiki, migrantlar xorijga qonuniy tartibda ketishning afzalligini yanada teran anglamoqda va chet elda rasman ishga joylashish imkoniyatidan foydalanishni ko'proq xohlamoqda. Respondentlar fikricha, noqonuniy migratsiya va migrantlarning odamfurushlar to'riga tushib qolishi bilan bog'liq xavf-xatarlarni kamaytirish kerak. Buning uchun yoshlar, ayniqsa, uyushmagan yigit-qizlar bilan ishlash tizimini yanada yaxshilash, noqonuniy migratsiya ustidan nazoratni kuchaytirish, aholining tashqi migratsiya bo'yicha xabardorlik darajasini oshirish va mahallaning salohiyatidan yanada samarali foydalanish, mehnat migrantlari, shuningdek, odam savdosi jabrdiydalari bo'lgan kishilarga ko'maklashuvchi muassasalar ishini jonlantirish hayotiy zaruratga aylandi.

UNICEF, Yoshlar ittifoqi va "Yuksalish" umumilliy harakati hamkorlikda "O'zbekiston yoshlari: muammo va istiqbollari" ("Молодежь Узбекистана: вызовы и перспективы") deb nomlangan yirik tadqiqot natijalarini e'lon qildi. Unda respublikaning barcha hududlarida istiqomat qiluvchi 14 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan 4 ming 500 nafarga yaqin respondent ishtirok etdi. Qolaversa, bevosita muloqot qilish uchun 24 ta fokus-guruhi shakllantirilgan. Tadqiqot uch yil mobaynida zamonaviy metodologiyalar asosida olib borildi. Loyihaga yetakchi mahalliy va xorijiy ekspertlarning jalb etilgani ham alohida e'tiborga molikdir.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi. Sotsiologik so'rov natijalari asosida tayyorlangan hisobotda aytilishicha, 15–20 yildan so'ng, O'zbekiston noyob demografik dividendni qo'lga kiritadi. 2048-yilga borib mamlakatda mehnatga layoqatli aholi soni tarixiy pik darajasiga yetishi kutilmoqda. Tabiiyki, ularning salmoqli qismini yoshlar tashkil qiladi. Hozir davlat oldidagi asosiy vazifa demografik dividendni qo'ldan boy bermaslik hamda undan maksimal ravishda foydalanishdan iborat. Boshqacha aytganda, hukumat

inson kapitaliga, ya'ni yoshlarning sifatli ta'lim olishi-yu intellektual salohiyatini ro'yobga chiqarishiga katta hajmda investitsiya kiritishi zarur. Bu kelajakda nafaqat iqtisodiyotni yuksaltirish, balki ijtimoiy vaziyatni barqarorlashtirish, kambag'allik va salohiyatli kadrlar migratsiyasini qisqartirish, ishsizlikni bartaraf etish, xalqning turmush darajasini oshirish imkonini beradi.

Aksariyat yoshlar mavjud infratuzilma (ta'limdagi muhit, moddiy-texnik ta'minot, darslik va boshqalar)ni ijobiy baholagan. Ularning **94,7 foizi** pedagoglar faoliyati, **91,1 foizi** o'quv muassasalarining holatini qoniqarli, deb hisoblaydi. Ammo raqamli texnologiyalardan foydalanish masalasida vaziyat ko'ngildagidek emas. Jumladan, qishloq yoshlarining **30,4 foizi** maktabida internet yo'qligini aytgan. Shaharda bu ko'rsatkich **22 foiz** atrofida.

Respondentlarda ta'limdan umumiy qoniqish hissi mavjudligiga qaramay, ular ta'lim sifatini oshirish kerak, deb hisoblaydi. O'quvchi va talabalar ko'proq xorijiy tillarni o'rganish, kasbiy faoliyatda asqotadigan ishbilarmonlik, yetakchilik, kirishimlilik, ishga ijodiy yondashish, stressga chidamlilik, vaqtni to'g'ri taqsimlay olish kabi yumshoq ko'nikmalarni egallashni xohlaydi. So'rovnoma davomida yoshlar maktabdan ikkita muhim narsa – liderlik (**16,9 %**) va turli vaziyatlarga moslashuvchanlik (**10,9 %**) xususiyatlarini ololmayotganini ta'kidlaydi.

Yoshlarni qiynayotgan yana bir muammo ta'limning chiqimdorligi bilan bog'liq. So'rovnomada ishtirok etganlarning aksariyati o'qish xarajatlari (repetitor xizmati, sessiyani pora bilan yopish, kontrakt to'lovi) ularni stress va ilojsizlik holatiga solib qo'yayotganini aytgan. Bir oilaning repetitor uchun oylik xarajati ba'zan 30 dollardan oshadi. Shu nuqtayi nazardan, respondentlar maktabdan tashqari fan to'garaklarini ko'paytirish istagini bildirgan. Qolaversa, yoshlar o'qishga kirish hamda ishga joylashishda pul va tanish-bilishchilik muhim rol o'ynashini inkor etmadi. Demak, bugungi kunda ularning oliy o'quv yurtiga qabul hamda ta'lim jarayonlari adolatli o'tishiga ehtiyoji nihoyatda band.

Ayrim respondentlar ta'limdagi muvaffaqiyat insonning o'ziga bog'liq ekanini aytsa, qolgan salmoqli qismi o'qituvchini asosiy motivator, deb hisoblaydi. Afsuski, bolada oliy ma'lumotli mutaxassis bo'lish ishtiyoqini so'ndirayotgan malakasiz pedagoglar ham uchrab turibdi.

O'qishni bitirgach uyda o'tirib qolayotgan yoshlar orasida ayollar salmog'i ancha yuqori – **51 foiz. 18 yoshdan** keyin mazkur ko'rsatkich yanada ortib, **74 foizga** yetmoqda. Buning sababini qizlar oila yumushlari hamda daromad topish uchun boshqa joyga ko'chib o'tish imkoniyatining cheklangani bilan izohladi.

Qishloq yoshlari shaharliklarga qaraganda olim ta'lim muassasalariga kamroq kiradi, shu bois, ularda tadbirkorlikka qiziqish yuqori. Ishlayotgan respondentlarning **35,7 foizi** xususiy sektorda band. Davlat idoralarida faoliyat ko'rsatayotganlar ham taxminan shuncha.

O'zbekistonda startap loyihalarga, asosan, qishloq yoshlari qo'l urmoqda. **17,5 foiz** respondent shuning orqasidan shaxsiy biznesini yo'lga qo'yganini qayd etgan.

Ayollar, asosan, sog'liqni saqlash, ta'lim va qayta ishlash sanoatida band. Erkaklar orasida nisbatan omallashgan kasblar quruvchilik va fermerlik hisoblanadi.

E'tiborlisi shundaki, yoshlar ishlashni xohlagan va real ishlayotgan sohalar o'rtasidagi tafovut juda katta. Respondentlarning **28,7 foizi ta'lim, 26,3 foizi ilm-fan, 22,9 foizi tibbiyot, 21,7 foizi biznes va menedjmentga** qiziqishini aytgan. Amalda esa qurilish obyektlari (**14,4%**), qayta ishlash sanoati (**10,6%**), dehqon va fermer xo'jaliklarida (**9,8%**) mehnat qilmoqda.

Yana bir muhim jihat. 2016-yilda O'zbekistonda rahbariyat almashishi bilan iqtisodiyot vektori ham o'zgardi. Ya'ni uzoq muddat amal qilib kelgan bitta iqtisodiy model ikkinchisi bilan almashdi. Bunday holat Koreya Respublikasi, Yaponiya, Xitoy davlatlarida o'tgan asrning 70-80-yillarida kuzatilgan. O'shanda mamlakat yoshlari o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishi uchun qulay imkoniyat yaratilganini his etib, vatanini tark etmagan. O'zbekistondagi vaziyat ham shunga o'xshash. So'rovnomada qatnashgan yigit-qizlarning **77,3 foizi** xorijga ketish istagi yo'qligini aytgan. Bu unikal hodisa. Turli ijtimoiy-iqtisodiy muammolar bilan duch kelayotganiga qaramay, O'zbekiston yoshlarining aksariyati yurtga sadoqatini saqlab qolmoqda. Respondentlarning **63,4 foizi** ish, birinchi navbatda, qiziqarli bo'lishi kerak, deb hisoblaydi. Qiziqarli deganda ular o'zlari topgan ishni nazarda tutgan. Taassufki, **17,8 foiz** yoshlar ota-onasining qarshiligi sababli oliy ma'lumotli bo'lish orzusidan voz kechmoqda. Shundan **20,8 foizi** qizlar. Inchinun, hisob-kitoblarga qaraganda, O'zbekistonda oliy ma'lumotli mutaxassis maktab yoki kollej bitiruvchisiga qaraganda o'rtacha **55%** yuqori maosh oladi. **19,8 foiz** respondent (**26,3%**– erkaklar, **17,3%**– ayollar)

uchun kasb tanlashda maosh hal qiluvchi o‘rin tutadi. Qishloqdagi xotin-qizlar **1 million so‘m** (taxminan 100 dollar) oylikka ham qanoat qilishga rozi. **3-5 million** so‘m, yoshlar uchun yaxshi oylik hisoblanadi.

Ish topishdagi muammolar. Yoshlarning ishga joylashishiga uchta asosiy omil to‘sqinlik qilmoqda: o‘zi xohlagan mutaxassislikni egallash uchun mablag‘ning yo‘qligi; oliygohga kirish uchun pul yoki tanish-bilishning yo‘qligi; ota-onaning qistovi. Oxirgisi ayollar hayotida ikki baravar ko‘p kuzatilmoqda.

Uyda o‘tirgan yoshlarning yarmidan ko‘pi xotin-qizlar bo‘lib, erkaklar salmog‘i bor-yo‘g‘i **14 foizni** tashkil qiladi. **52 foiz** holatda respondentlar oila a‘zolarini parvarishlashga majburligi tufayli o‘qish va ishlashdan voz kechmoqda. Boshqa sabablar sifatida kontrakt to‘lashga sharoitning yo‘qligi (**17,9%**) hamda o‘qishga kira olmaslik (**17,1%**) ko‘rsatilgan.

Oila qurgan ayollarning **88,1 foizi** ishlamaydi. Ko‘p hollarda bunga ularning turmush o‘rtog‘i va qaynonasi to‘sqinlik qilmoqda.

Ma‘naviy mezonlar. Tadqiqot natijalari ko‘rsatganidek, yoshlar, avvalo, ota-onasiga ishonadi. Ularning fikricha, yaxshi insonlar ota-ona farzandlari bilan doimiy muloqot olib boradigan, kasbiy yuksalishiga yordam beradigan, o‘rinli tanqidiy mulohazalar bildirib, dunyoqarashini kengayotiradigan oilalardan yetishib chiqadi. Ba‘zi respondentlar yaxshi insonni tarbiyalashda o‘qituvchining ham roli muhimligini qayd etgan.

Er-xotin o‘rtasidagi janjallar, otasizlik (erkaklarning uzoq vaqt xorijda migratsiyada qolib ketayotgani), kattalarning tirikchilik ilinjida farzandiga yetarlicha e‘tibor qaratmayotgani oiladagi ma‘naviy muhitni buzuvchi asosiy omillar sifatida tilga olingan.

O‘zbekiston yoshlari deyarli barcha masalalarda ota-onasiga tayanadi. Kattalarga hurmat ko‘rsatishi, ularning gapini ikki qilmasligi kerakligini ham yaxshi tushunadi. Chunki jamiyat hayoti, ayniqsa, mahalla-ko‘yda shunday tartib o‘rnatilgan.

Yoshlar oila qurish yoki pul topishni mustaqillik belgisi, deb tushunadi. Harqalay, bu ta‘kid ayollardan ko‘ra ko‘proq erkaklarga xos. Chunki turmushga chiqayotgan qizlar moliyaviy masalalarda eriga tayanadi. An‘anaviy o‘zbek oilalarida erkak “oila boquvchisi” maqomini olgan.

Tadqiqot O‘zbekistonda juda kam sonli yoshlar mamlakat doirasida hamda xorijga migratsiya qilish istagida ekanini ko‘rsatdi. Ularning **77 foizdan** ziyodi chetga chiqishni

umuman xohlamaydi. Bir tomondan, bu vatanparvarlik namunasi. Boshqa tomondan esa, ayrim yoshlar muhojirlik azobini boshidan o'tkazib, endi issiq joyini tashlab ketishni xohlamaydi. Yana bir qismi yangi joyda yangi hayot boshlashdan qo'rqadi.

Yakuniy qism. Respondentlar yashash uchun qulay muhit shaharda ham, qishloqda ham topilishini inkor etmadi. Asosiysi bu joy tinch-osoyishda va sog'lom hayot kechirish imkonini berishi kerak. Ahamiyatli jihati shundaki, bugungi yoshlar siyosiy yangiliklarga ko'proq qiziqmoqda hamda o'z fikrini erkin ifodalashi mumkinligini biladi. Shunga qaramay, ularning jamoat tashkilotlari hamda siyosiy partiyalardagi faolligi havas qilarli darajada emas. Respondentlar mahalliy qarorlar qabul qilish jarayonida ishtirok etish imkoniyatidan mahrum ekanini ta'kidlagan – barcha masalalar faqat kattalar bilan bamaslahat hal qilinadi. Yoshlar bundan norozi, shu bois katta avlod vakillari bilan munosabatlarini qayta ko'rib chiqish kerak, deb hisoblaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Чиркин Г.Ф. Очерк колонизации Сибири во второй половине XIX и начале XX века в сборнике. Очерк истории колонизации Севера и Сибири. Пб. 1922. Выпуск № 2.
2. Переведенцев В.И. Проблемы адаптивности новых поселений и методы ее изучения // Изв. ТАК АН СССР. 1965. № 5, вып. № 2.
3. Матлин И.С. Моделирование распределения населения. – Москва, 1975.
4. Топилин А.В. Территориальное перераспределение трудовых ресурсов в СССР. – Москва, 1975.
5. Оникиенко В.В., Поповкин В.А. Комплексное изучение миграционных процессов. – Москва, 1973.
6. Хомра А.У. Миграция населения: вопросы теории и методологии исследования. – Киев, 1979.
7. Мороквасич М. Перелетные птицы тоже женщины /М. Мороквасич // Обзор международной миграции, 1984.
8. Рыбаковский Л.Л. Миграционный обмен населением между Средней Азией и Россией. // Социологические исследования. - 1995. - № 9.
9. Рыбаковский Л.Л. Миграция — это явление. Три этапа процесса миграции. – Москва: Наука, 2001. – 114 с.
10. Зайончковская Я.А. Миграционная ситуация в стране. – Москва, 1999. – 246 с.
11. Миграция — это явление. Выпуск 1. Теория и практика исследования. Приложение к журналу «Миграция в России». – Москва, 2001.
12. Хоткина З. Тендерная дискриминация в неформальной экономике / Тендерное равенство: поиски и решения старых проблем. – Москва, 2003.
13. Бритвина И.Б. Тендерная детерминация адаптации вынужденных переселенцев: социологический анализ / И.Б. Бритвина: авторуф. дис. ...докт. социол. наук. – Екатеринбург, 2006. – 38 с.

14. Davlatova Hulkaroy Uktamovna. (2021). Psycholinguistic research of children's speech by scientists. Researchjet Journal of Analysis and Inventions. DOI: <https://doi.org/10.17605/osf.io/ud96m> Volume 2, Issue 5 May,

15. Davlatova, H. (2022). BOLALARNING AQLI VA NUTQI RIVOJLANISHIDA OILANING TA'SIRI. Scientific journal of the Fergana State University, (1), 51-51.

16. Davlatova Khulkaroy. (2023). The role of psycholinguistics in the study of a foreign language. international engineering journal for research & development. VOL. 8 NO. 4: VOLUME 8

17. Rahmanova, G. ., Davlatova, K. ., Shahabitdinova, S. ., Odiljonova, A. ., Khayitova, S. ., & Akhunov, M. . (2025). Migration and the elderly: Analyzing the social challenges of families left behind. Edelweiss Applied Science and Technology, 9(1), 713–718. <https://doi.org/10.55214/25768484.v9i1.4235>

18. Rahmanova G., Davlatova K., Egamberdiyeva N., Khusanova K., Abduvaliyev M., & Maksudova H. (2025). Patriotism and national identity in Uzbek female students abroad. Edelweiss Applied Science and Technology, 9(1), 737–748. <https://doi.org/10.55214/25768484.v9i1.4238>

19. X.Y Давлатова. (2019) The variation of teaching kids to greeting in Uzbekistan and Great Britain. Молодой ученый, (1), 212-213

20. Uktamovna, H. D. (2019). OPPORTUNITIES FOR ENGLISH-SPEAKING VOICES IN THE SPEECH OF CHILDREN OF THE FIRST SCHOOL AGE. PROBLEMS AND SOLUTIONS OF ADVANCED SCIENTIFIC RESEARCH, 1(1), 226-229